

**“JESU KRISTOREN EBANJELIOA”
LIBURUAREN INGURUAN
“ITURRIKO”RI**

Zezeilean argitaratu genduan gure eleizbarrutian **“Jesu Kristoren Ebanjelioa”** liburua. Bilboko Gotzaindegia. 2015. Juan Luis Goikoetxea Arrietak eta biok burutu dogu lana. Eta gero, niretzako ezustean, artikulu bat agertu da “Idatz eta Mintz” aldizkarian, 58. zenbakian *“Jesu Kristoren Ebanjelioa. Testamentu Barriaren itzulpen barria bizkai euskeraz”*. Erruki gabe, zorrotz eta gogor kritikatzten dau gure lana “Iturriko” ezizenaz sinatzen dauan batek.

Benetako izenik gabe argitaratzen zan artikuluari erantzunik ez emotea erabagi neban lehenengotan, eta denpora alperrik galdu barik, zintzo zintzo geure itzulpen lanetan jarraitzea.

Gerora, ostera, artikulua astiro irakurtzeko aukera izan dotanean, erantzun beharra sentidu dot, geure buruaren eta geure lanaren alde urten beharra, asaskatu beharra, Derioko Ikastaroetan eta aldizkari horren inguruan urteetan bizi izandako lan eta bizipenek jartzen eustien galgea askatuz. Eta bakez eta soseguz idazteari ekin deusat, gauza batzuk argitze aldera.

- “Iturrikok” [I.]

Jesu Kristoren Ebanjelioa. Testamentu Barriaren itzulpen barria bizkai euskeraz.

- Lontzo Zugazagak [L.Z.]

“Jesu Kristoren Ebanjelioa” liburuak gotzaindegian jasotako eskariari “Ebanjelioak behar doguz bizkaiera gaurkotuan” erantzuten deuto. Zuk ipini dozun azpтитulua ez da zuzena. Izan be, liburuan Jesu Kristoren Ebanjelioa eskeintzen da, beste barik, eta bertan Testamentu Barriko hogeitazazpi liburuetatik lau bakarrik agertzen doguz, eurek osotzen dabelako Jesu Kristoren Ebanjelioa.

[I.] *“Bizkaiera gaurkotua” horregaz gaur euskeraz darabilgun grafia estandarra eta bizkaiera idatziaren morfologia esan gura dala pentsau lei.*

[L.Z.] Eskaera egin eben abade eta laikoek grafia gaurkotua zaintzea gura eben. Eurak ez ziran sartzen morfologia eta holako kontuetan.

[I.] *Bertsino honen idazkera ikusita, grafia gaurkotua zaindu da, bai. Bizkaieraren morfologiari eta lexikoari jagokenez, ostera, itzultzaileek euren kabuzkoa erabili gurago izan dabe; ez behintzat, gaur egun bizkaiera modernoan finkatu dan eredia.*

[L.Z.] Morfologia eta lexikoari dagokionean, esanda dago hitzaurrean gure aukera. Eta azken esaldian *“bizkaiera modernoan finkatu dan eredia”* aitatzen dozu. Gehiegitxu esatea ez ete da hori? Nire eretxia jakin gura bazendu, nik baietz erantzungo neuskizu.

[I.] *Bertsino honek aurretiko hurrena, Elizbarruti-arteko Liturgi-euskeratzaile Taldearen ‘Erromako Meza Liburua. Irakurgaiak’ (ML-I) dalakoan eukan. Euskal eleizbarruti guztien artean ondutako euskerazko testu bakarra (1978) eta baren gaineko bizkaierazko bertsinoa (1988).*

[L.Z.] Begira! Meza Liburua gure artean liburu bik osotzen dabe:

1. Altarako Liburua

2. "Irakurgaiak" liburua.

Vatikanoko II. Kontzilioaren erabagiz barriztatua izan zan "MISSALE ROMANUM". Eta hori gure kristau-herriari eskeini asmoz, egia da euskal eleizbarruti guztien arteko ordezkariak ondu ebena Mezaren Egunerokoa eta Altarako Liburua, eta baita Irakurgaiena be. Gipuzkera osotua deitu eitekion testu bari bakar horri. Eta gero, sarri berandu, egiten ziran eleizbarruti desbardinatarako bertsinoak. Bizkaierazkoa, adibidez, Altarako Liburua (1984an) eta Irakurgaiak Liburua (1988an), oinarritzkoa aspalditxo (1978an) argitaratuta egon arren.

Beste arlo askotan sartuta egozan abade batzuk egin behar izan eben bertsinoa, astiuneetaz baliatuz, eleizbarrutiak, gurean Bilbokoak, argitalpen ofiziala egin arte. Borondate hutsezko lanak sarri kalte hori dakar. Besterik gertatuko litzatekean, liturgiaren erreformaren garrantziaz jabetuz eta hori ahalik lasterren kristau-alkarteei emon guraz, opzino sendoago eta eraginkorrakoak egin izan balira. Baina, erakundeetan, baita eleizan be, hizkuntza txikia izateak kalte dakar, harako Joan Mari Lekuonak esan euskunaren haritik: "herri txiki izanak kalte hau dakar".

[I.] *Liturgiako liburu "ofizialen" eredutik urrats bat aurrerago emona jokabide zuhurra izan da, gaur egungo gizarteari begira. Gure eleizeak bere eleiz liburuetan lehenago emon baleu be, eskertuko zala pentsetan dot.*

[L.Z.] Neu be eretxi berekoa naz, aurretiaz be adierazota daukadanez, eta horrek bultzatu nau lan hau egitera. Dana dala, eskertzen dot zure onarpena.

Liburuaren kanpo ezaugarriak

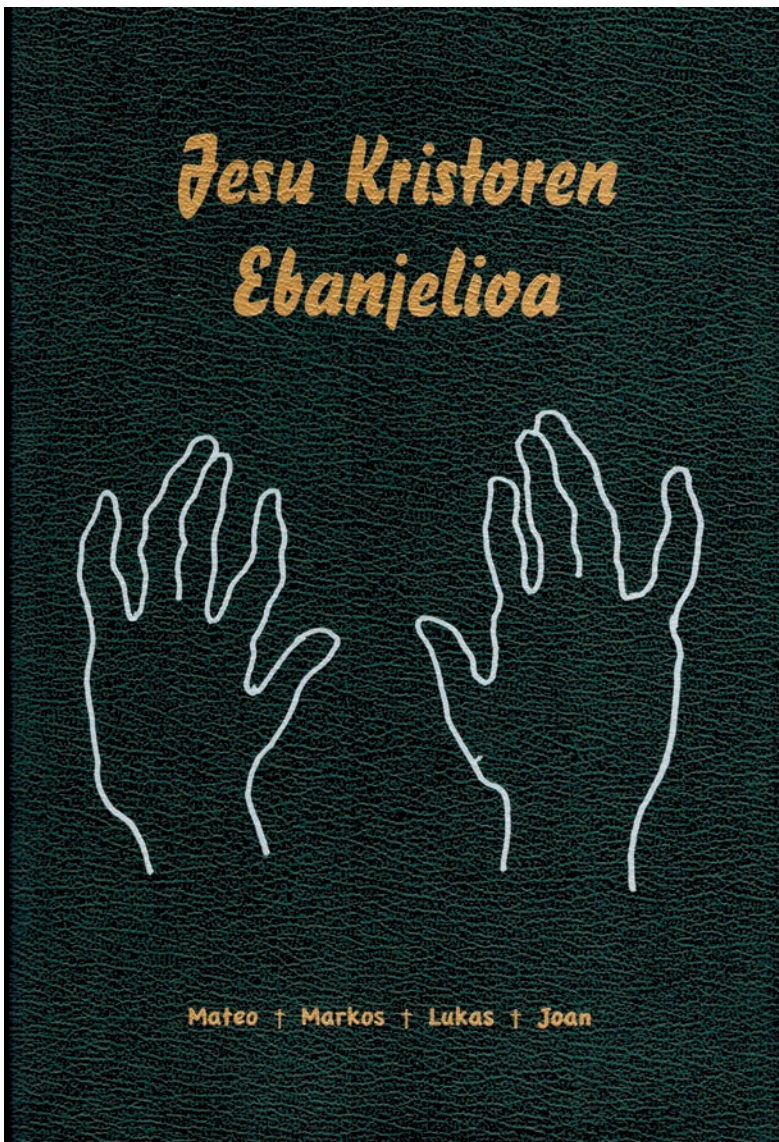
[I.] *Baina kanpo ezaugarriok albora itxita, argitaraldiak badi-tu bestelako muga batzuk, ez EaB-k ez EBB-k ez dituenak. Biblia, eta Testamentu Barria bardin, liburuka, kapituluka eta bertsikuloka antolatua dago. Halan kontsultatu eta balan zitatu obi da. Horregaitik batez be, bertsino ia guztiek daukie gaur egun testuko orri guztietan eta baktxaren buruan zein libururi dagokion, zein kapituluri eta kapitulo baktxaren zein bertsikulu hartzen dituan orrialde baktxak. Ebanjelioaren kasuan, MT (Mateo), Mk (Markos), Lk (Lukas) edo Jn (Joan). Adibidez Jn 3,27-36. JKE honetan ez dago halakorik.*

[L.Z.] Jesu Kristoren Ebanjelioa bizkaieratzen hasi ginanean ez, baina gaur bai esan geinke gure lana amaitu gabe dagoala, Testamentu (Itun) Barria osorik bizkaieratzea erabagi dogulako.

Egia da, bai, zuk autortzen dozunez, ardura handiagoa hartu deutzagula, zeinen ebanjelioa dan erakusteari baino, guztia “Ebanjelioa” dalako mezuari.

Halan be, gusturago gengokez zehatz jarri izan balitz testuko orrialde guztietan eta baktxaren buruan zein ebanjelariren orria dan, eta zein kapitulo eta zein bertsikulo hartzen dituan orrialde horrek. Argitaratze bidean egindako akatsa izan da; Testamentu Barria osorik argitaratzean zuzenduko dogu akats edo zuk aitatzen dozun “muga” hori.

[I.] *Oin-obarrik be ez daroa bertsino honek. Kerexetarenak, ‘Biblia de Jerusalem’ gaztelaniazkoaren obarrak euskeratuta ekarzan, eta ‘Elizen arteko Biblia’ (EaB) be oharrez ondo hornidua etorren; ez, ostera, honen aurretikoa dan ‘Itun Berria’ (IB)/1980. Olariagaren ‘Itun Berria’-k (1978) baekarzan, ostera.*

[L.Z.] Liturgiarako egina izan da itzulpen honen iturri dan testua. Eta liturgiarako testuek ez dabe sekula oin-oharrik eroaten. Non eta zertarako erabiliko dan testua jakin ezkerro, ez dago argitu beharrik zergaitik ez daroan oin-oharrik. Meza Santurako irakurgaien liburuek eta Sakramentuen Ospakizunetarako liburuek ez daroe sekula oin-oharrik, nahiz eta Bibliako testu ugariz horniduta egon. Liturgian erabili ohi doguzan liburuek ez dabe sekula eroaten benetako sarrrerarik ez azpisarrrerarik be, eta itzulpen hau liturgian irakurri eta aldarrikatzeko egina izan da, bai iturri testuan (Erroman dagoanean) eta baita gure bertsinoan be.

Bertsinoaren iturriak

Oker-ulertu larrian jausi da “Iturriko” bertsinoaren iturriak aitatzen dituanean, edo holan emoten dau aditzera. Iturriak egin deutso ihes, hain zuzen. Eta horrek baldintzatu egiten ditu gero irmotasunez emoten dituan eretxi eta epai batzuk.

[I.] *Hitzaurrean autortzen dabe itzultzaileek, EaB eta ML-I izan dirala, testua atontzeko orduan, eredutzat hautu dituen iturriko testuak, jatorrizko grekozkoa be aurrean dabela.[...]*

Aitaturiko iturri testu biok eta grekozko osagarria erabili izanak bertsino honi, mezuaren zehaztasunaren aldetik, berme zindoa emoten deutso. EaB-k jatorrizko testuen itzulpen zuzenak izateak eskeintzen daben ziurtasunagaitik. ‘Meza Liburua’ eta horretako ‘Irakurgaiak’ be bai, estilo jatorraren aldetik. [...]

Iturri-testu bion arteko alderik handiena hizkeran dago, bata batuaz eta bestea bizkaieraz idatziak egotean. [...]

Itzultzaileek iturri-testu biak aurrean dirala ondu dabe eurenena, batean batari men eginez, bestean besteari edota euren beregango bidea hartuz.

[L.Z.] Begira! Hitzaurrea zehatz irakurri ezkeru eta eleizbarrutian martian argitaratu izan ziran argibideak kontuan izan ezkeru, informazioa zuhur bilatu ezkeru edo Gozaindegiko Euskera Zerbitzura jo ezkeru, -ez gagoz hain urrun eta ez gara hain desezagunak be-, erraz ekidingo eban "Iturriko-k" oker-ulertua.

Gure bertsinoa behar dan moduan ulertzeko giltza eta kakoa hementxe dagoan ezkeru, arlo hau ondo argitzen ahaleginduko naz, itzulpenaren historia be kontuan hartuz.

1994an Elizen arteko Biblia (EaB) argitaratu genduan, euskara batuan. Urrats ikaragarria izan zan, bai itzulpen zientifikoa eta jatorrizko testuen itzulpen zuzena egin zalako, eta baita euskara batuaz egin izanak aurrerakadaz eta gaurko-tasunez hornitzen ebalako.

Lau urte geroago, itzultzaileon ohiko batzar baten kezka bat agertu zan: "Zer egin Biblia eder hau gizarteratzeko?"

Hiru batzar edo egin genduzan Donostiako IDATZ liburu-dendako gela baten. Bibliaren erabilera bizkortu eta bultzatzea zan gure asmoa eta helburua. Hirugarren batzarrean, 1998-11-03koan, Euxtasio Etxezarretak planteatu eban: "eta eskuko meza-liburua prestatu eta kaleratuko bagenu?" Ahobatezkoa eta pozezkoa izan zan gure baietza. Danok gengoan prest lanari ekiteko; eta eskuko meza-liburua egindakoan, aurretiko Altarako Liburua eta Irakurgaiak liburua eguneratuko genduzan, eskuko Meza-Liburuako egindako lanaz baliatuz. Meza Liburu barria prestatzerakoan EaBren itzulpenaren balioak liturgia mundura eroatea gura genduan itzultzaileok.

Dionisio Amundaraini egingo deusat lekua: "Zertan da Meza Liburu Berria", Lazkao 2012-08-28.

"Denok bat etorri gintuan lanari ekiteko. Eta hala hasi gintuan. 1999-02-18an hasirik, urrats importante eta laste-

rrak eman genizkian liburua prestatzen. Neurri handia-goan edo txikiagoan, lagunok hartu genian parte, hasiera hartan: Amundarain Dionisio (Gipuzkoa), Andiazabal Pierre (Lapurdi), Apezetxea Joan (Nafarroa) Arrieta Jesus Mari (Gipuzkoa), Elejalde Jesus Mari (Aramaiio), Etxenagusia Karmelo (Bilboko gotzain-laguna), Etxezarreta Euxtasio (Gipuzkoa), Irizar Ramon (Gipuzkoa), Lekuona Joan Mari (Gipuzkoa), Rementería Jose Mari (Bizkaia), Zugazaga Lorentzo (Bizkaia). Halere, esan dezadan lan funtsa sei lagunek burutu dutela, besteena gutxietsi gabe (batez ere, Elejalde eta Apezetxea): Amundarain, Arrieta, Etxezarreta, Irizar, Rementería eta Zugazaga. Gainera, Ramon Irizarrek testu biblikoak moldatzean bakarrrik jardun zian, gogotik eta bizkor jardun ere”. [...]

“Taldeak bukatutzat eman zian bere lana 2009ko azaroaren 23an. Euxtasioren esku gelditu huen liburuari forma eman eta gaineratikoa”.

Egindako lana osotzeko izan doguz ostean batzar banakaren batzuk, baina borondatezko eta astiuneetako lanek atzerapen eta luzapen amaibakoak izaten dabez.

Gerora, tamalez, astiro eta nekez joan dira gauzak, eta Erromako baimenaren begira aurkitzen gara 2015ean.

Hauxe da guk aitatzten dogun Meza Liburua eta horixe izan da gure iturri-testua, guk begirune osoz bizkaieratu doguna.

Guk, EaB kontuan izanda, itzulpen barria egin dogu, balio-kidetasun dinamikoa aintzat hartuz, eta liturgian herriari Jainkoaren Berbea aldarrikatzeke zuzeneko komunikazino aldeari indarra emonez, irakurtzeko baino gehiago entzuteko izan dadin egokitzen ahaleginduz. Hauxe da guk aitatzten dogun Meza Liburu barria, Madrileko Gotzainen Konferentziaren onspena hartu ondoren Erroman aurkitzen

dana, baimen ofizialaren zain. Hori da gure iturri-testu nagusia.

Zuk jakingo dozunez, liturgian ez dira azaltzen Ebanjelioen atal guztiak. Ba, Erroman dagoan Meza Liburu barri horretatik Liturgian agertzen diran ebanjelio atal guztiak jaso ditugu, ebanjelioetako ehuneko laurogeita hamarra inguru eskuratu, eta gainontzekoa, Mezako irakurgaietan agertzen ez dana, ehuneko hamarra edo gitxiago beharbada, EaBtik hartu dogu, horretara lau ebanjelioen oinarrizko testu osoa lortzeko. Eta horixe izan da gure iturri-testua eta ez zuk behin eta barrero aitatzun dozun 80ko hamarkadako. Halandaze, iturria, oso osorik, **batuaz** idatzia jaso dogu. **Zuk behin eta barriz iturri lez aitatzun dozun bizkaierarik ez da hemen agertzen.** Eta guk horrerri jarraitu deusagu eta hori bizkaieratzen ahalegindu gara, horixe izango dalako aurrerantzean liturgian erabiliko doguna.

Gauzak holan izanda, non gelditzen da zure baieztapen seguruen balioa eta sinesgarritasuna?

Dana dala, guk ez deusagu ezelan be *“batean batari eta bestean besteari men egin”*; aurrean geunkan testu bakarri jarraitu deusagu ahalik eta gertuenetik eta zehatzen.

Izan be, holako itzulpena ezin da egin, ez da egin behar, arinkeriaz eta ganora barik, geure gulerietara moldatuz.

Aurretiko itzulpenetako filosofia izan da nagusi oraingoan be: oinarrizkoari zehatz jarraitu, begirunez, iturritik ahalik gitxien aldenduz.

Gure Karmelo Etxenagusiaren berbak ekarriko dodaz gogora begirunearena argitzeko [ikusitako zeinkenez, beraren idazkera errespetatzen dot]: “Eleiza Amaren eta zentzun onaren legeak eskatzen dabenez, aal danik eta zeatzen jarraitu jako aurretik argitaratua egoan liburuari. Ez da, ba, itzulpen barria, leengoa bera zerbait aldatu eta egokitzea baino, gure

Bizkaiko fededunak albait ondoen eta errazen ulertu dagien” (IRAKURGAIK liburuaaren aurkezpenean, Larran, 1989-04-19an).

Eta 1988an argitaraturiko IRAKURGAIK liburuan Karmelo Etxenagusiak egindako lana aitutzen dozun ezkerok (*“Berak autorturik dakigu, bonen bizkaierazko bertsinoa, Karmelo Etxenagusia gotzain idazlearen galbabetik iragazia da hitzez hitz. Berberak jo ei eban makinaz azken bertsinoa, inprimategira aurretik, letraz letra”*). Honetaz be badaukat esatekorik:

Eleizbarruti-arteok ordezkarietarekin egin zan 1978an argitaratu zan IRAKURGAIK oinarrizko liburua. Eta gure “IRAKURGAIK” (1988) liburua dala-eta, gogoratu daiguzan Karmeloren berbak: “Beste liturgi itzulpen guztiak lez, au be elizbarruti arteko talde batek itzuli eban euskerara. Talde orretan euskal elizbarruti guztietako ordezkariak egin dabe lan, Manuel Lekuona buru zala. Taldeak egindako irakurgaietatik zatirik beiñena (domeka eta jaiegunetakoa) bizkaieraz argitaratuta euki dogu, urtetik ona (sic), [berak ez dau urterik seinalatzen, baina 1972, 73 eta 74an argitaratu ziran: neure oharra] iru liburutan: A, B eta C (au, zatika; besteak, osorik, urte bakoitekkoa bere liburuan). Donostia, Iruñe ta Gasteizko elizbarrutietarako liburu lodikote bakar baten argitaratu ziran irakurgaiak: ez domeka eta jaiegunetakoak, Eukaristiaren barruan edozein elizkizunetan erabili behar diran guzti-guztiak baiño. Bizkaitarrok orain argitaratu dogun liburua orixe berori da, gure elizbarrutirako bear danez egokituta” (Larran, IRAKURGAIK liburuaaren aurkezpenean).

D. Karmelok eleizbarrutian eukazan ardurak eta karguakaitik ez eukan asti modurik lan horretarako. Berari lagako deusat berbea, berak esan deigun garbi nortzuk parte hartu eben, eta norik zer egin eban:

“Nortzuk egin daben.- Orain arte erabili doguzan Irakurgaiak (Domeketakoak), Aita Lino Akesolok egokitu zituan Bizkairako, eta badaukez K. Etxenagusiaren eta Pio Zarra-be pasiotarraren ikutu txiki batzuk be. Orain argitaratu dan liburu lodia bizkaieratzeko lagun askoren laguntza eskatu zan: P. Puxana, J.B.Gallastegi, J.F. Garitaonandia, J.F. Zamakona, J.J. Lejarazu izan ziran leenengo lana egin ebenak, bakotzak Bibliako zati batzuk egin zituala. Salmoak, oso-osoan, L. Zugazagak egokitu zituan. Dandari batasuna eta azken eskua L. Zugazagak eta K. Etxenagusiak emon deutsoe, eta eurok egindako utsak J.M. Rementeriairen begi zorrotzak zuzendu ditu” (Larran, IRAKURGAIK liburuaren aurkezpenean).

Nahiz eta berak asti handirik ez euki bere ardua astunak tarteko, gogoan dot horraitino hurrengo hau: San Pauloren kartak bizkaieratzeko J. M. Rementeria gaz eta neugaz hartu ebazan egun batzuk (1985), gure lurraldetik nahiko urrun abade lagun batek itzi euskun bere etxean. Eta egia da, bai, zuk dinozunez, Karmelok jo ebala makinaz azken bertsinoa; neu naz lekuko, neuk esan eta diktatu ahala idatzi ebalako. Astero egun oso bat emoten genduan biok horretan, Begoñako “Refugio” etxean, goiz eta arratsalde. Hala be, aurretiaz eginda egoan lanari guk ez geuntsan beste munduko aldaketarik egiten.

Estilo eta sintaxi kontuak

[I.] *Hitzak eta esaldiak ordenetako moduak be estilo joera bat erakusten dau. Eta ordena kontuan Altuberen zorroztasunetik burrago dakusku bertsino hau, tradizioaren malgutasunetik baino”.*

[L.Z.] Esan egitea be! Gorago adierazo deusudanez, geuk aurretiaz eleizbarruti-artean eginda geunkan iturri-testuari jarraitu deusagu, ahalik gertuenetik, eta ni zurtz eginda

gelditzen naz hemen Altubereren zorrotzasunak eta aitatzten dozuzanean (gure lankide gipuzkoarrek ez dakit zer pentsatuko dabean, ze ez dot uste Altube eta bere jokerak eza-gutu be egiten dabezanik).

[I.] *Joera sintaktiko bi dira euskeraz. Bata klasikoa [...]. Sintaxi klasiko horren aurrez aur, joera modernoa beste hau da [...]. Biak, zilegiak eta zuzenak, jakina.*

[...] Bada sintaxi bildua. Baina bada beste ordena bat, klasikoa dana, Añibarrorena, galdegaia aditz ostean dauala, baina ulertzen erosoia [...]. Biak dira legezkoak. [...]. Ni bigarren bidera obentzen naz gehiago.

[L.Z.] Biak, zilegi eta zuzenak...; biak dira legezkoak ziurtatzen dozu. Zeuk gurago zeunkeana azpimarratzen dozu eta zeure hobespena seinatzen. Ederto! Bide batez zeure informazio zabala adierazten deuskuzu.

Gure jokabidearen egia besterik da, ostera. Honetan be guk Erromara bialdu dogun testua izan dogu eredu, eta **ez gara ibili geu geutara estilo eta sintaxi barriak asmatzen, zuk aditzera emoten dozunez.**

[I.] *Erlatibozko mende-perpausak erreferentzia-izenaren aurrean ipintea, euskeran ordena era nagusia izan arren, ez da beti hil edo bizikoa. Lege horregaz zorrotzegi jokatu ezkerro, komunikabidea galgatu edo ilundu egin daiteke.*

[L.Z.] Osoan konforme. Halan be, zuk hemen papereratzen dozuzan esaldietan ez dot ikusten arazo handirik, danak be laburrak diralako. Esaldi luzeagoetan sortzen da arazoa, azkenera arte itxaron beharrak komunikabide zuzena oztopatu eta esaldia iluntzeko arriskuan ipintzen daualako.

Bizkaiera eredia

[I.] *Ebanjelioen bertsino honek hartu dauen bidea ez da, ez morfologiaz, ez lexikoz, ez osterantzeko hainbat puntutan,*

ez bizkaierazko tradizinokoa, ez gaur egungo bizkaiera idatzikoa.

[L.Z.] Lehengo oker-ulertuaren menpe jarraitzen dozu. Iturri-testuaz argitua eta morfologiaz eta lexikoaz esanda dagoana aintzat hartu beharko zeunke.

Oso ondo deritxot zuk zeure alde egitea, eta “apologia pro vita propria” eginez, beste guztiak be zeure sarera sartu gura izatea. Egia biribila da bizkai euskera arautze aldera urrats garrantzitsuak emon dirana, –jakitun nago–, eta hori Labayru Fundazioaren gidaritzapean eta gure administrazioaren babes eta autormen osoaz egin izan dana. Ederto! **Baina hortik jarrera itxiaz bizkaiera estandarra, bakarra ezarri gura izatera badago aldetxua.** Eta hori non eta euskalkian, bizkaieran, noiz eta gaur, 2015ean, aspalditik (1982tik, hogeita hamahiru urte) Euskadi Irratia Bizkaia osoan zehar etxeko eginda dagoanean eta ETB (1982tik, hogeita hamahiru urte) gure uri, herri eta baserri guztietan sakon eta zabal entzun eta ikusten danean. Gure morfologiari eta gure lexikoari ez ete deutso ezelango eraginik ekarri behar olatu indartsu horrek? Ala ez dogu gura ezelango zirkinik egin deigun? Erabat atek eta begiak itxi eta entzungor egitea izango ete da egokiena geurea zaintzeko eta babesteko?

Eta bizkaierazko tradizinoa aitutzen dozun ezkerro, badot horretaz be argibideren bat eskeini beharrik.

Guk hitzaurrean aitutzen dogun “bizkaierako eliz testueta-ko **tradizioa**” behar dan moduan, zehatz eta zuzen ulertu behar da.

Begira! Vatikanoko II. Kontzilio Ekumenikoa ospatu arte (1962-1965) euskerazko testuek ez euken ezelango ofizialtasunik ez Meza Santuan ez Sakramentuen Ospakizunetako liburuetan. Latina zan liturgian hizkuntza ofiziala, bakarra. Kontzilioak emon eutsen liturgiarako ofizialtasuna beste

hizkuntza guztiei (Vatikanoko II. Kontzilio Ekumenikoa, “Sacrosanctum Concilium” Konstituzinoa (1963-12-4).

Gauza bat da zuk dinozun bizkaieraren tradizino idatzia eta beste gauza bat da liturgian erabilitako eleiz testuetako tradizino. Eta hau Kontzilio ostekoa da; laburra, beraz, eta erraz azaltzeko erakoa. Horra gure eleizbarrutian gorpuztu dan tradizino. Bilbo Eleizbarrutiak, Kontzilioa amaitu ostean, “ofizial” deklaratu zituan (ad interim) harik eta itzulpen barria argitaratu arte.

- Aita Santiago Onaindiaren eta Jaime Kerexetaren “*Egune-roko Meza*”, 1963.
- Eleizbarruti-arteko Liturgi-Euskeratzaile Taldeak prestatu eban testua oinarri harturik, “*Irakurgai-Liburua I (A), II (B), III (C) (1972-73-74)*”. Domeka eta Jaiegunetakoak.
- Jaime Kerexetaren “*Euskal Biblia*”, 1976.

Eta azkenez, testu ofizial barria argitaratu zan, irakurgai guztiakaz, astegunetako zein jaiegunetako danakaz:

Liturgi-Euskeratzaile Talde berberak ondutako oinarrizko testutik (1978an Gipuzkoa, Donostia, Iruñea eta Gasteizko eleizbarrutietarako argitaratuta egoanetik) Bilbon argitaratu genduan “IRAKURGAIK” (1988) liburu lodia, Eukaristiaren barruan erabili behar diran irakurgai guztiak, astegunetakoak eta jaiegun eta domeketakoak hartzen dituana, gaur arte indarrean dagoana.

Hauxe da, benetan, gure bizkaierazko eleiz testuetako tradizino. Orduan, ez dakit nondik nora eta zer dala-eta joan zaran Añibarro eta enparauengana, hareen sasoiari latina baino besterik ezin bazan entzun liturgi-ospakizunetan.

Barriri be errepikatu gura deusut zein izan dan gure iturri-testua: Erroman, baimen ofizialaren zain aurkitzen dana.

Egia esan, testu horretan esaldi ilun eta korapilatsuak aurkitu doguzanean, astiro jo dogu jatorrizko testura, grekora, eta kontsultatu doguz baita Vulgata Barria eta zerrendatu barri dodazan gure tradizinoko testuak, eta baita A. Apaolazarena, M. Etchehandyrena e.a. Esaldi asko izan ez diran arren, ordu asko emon dogu esaldi ilunok bizkaitarrok ulertzeko moduan eskeintzeko.

[I.] *Itzultzaileek euren kabuzko bide bat hartu dabe: bizkaiera eta batu ereduen artean zibi-zabuan dabilen nabasteko eredu bat; eredu bien nabastura izan gurako bat. Peru Landetakori uragaz eta ardaoagaz jazoten jakon berbera egiten jaku guri be eredu horregaz...*

[L.Z.] Ez dot uste Peru eta Maisu Juanen alkarrizketako irudia bape egokia danik bizkaiera eta batuaren arteko dana-dalako arazoa argitzeko. Bizkaiera eta batua ez dira berberta bi. Biak dira euskera; zein da ura eta zein ardao? Eta argi dago guk ez deutsaluna ezelan be "batean batari eta bestean besteari men egin"; aurrean geunkan iturri-testu bakarrari jarraitu deutsaluna begirune osoz ahalik eta gertue-netik eta zehatzen.

[I.] *Morfologia puntu batzuekaz iruzkinduko dot dinodana. Funtsezko legea da -a amaierako hitzek -ea biburtzen dirana mugatzaileaz. [...]. Eredu batuaren -a horri eutsi deute, sartalde tradizino osoko -ea baztertuz.*

[L.Z.] Lege hori beti eta zorrotz aurrera eroateak, ez ete dau astunegitxu egiten bai diskurtsua eta baita testua be?

[I.] *Erakuslea eta mugatzailea sintagma berean agiri diran kasuetan, erakusle bi balira lez tratatu ditue. [...]. Bokatibo atributiboa danean be, -ori mugatzaile hurbila dana "b-ori" erakusle biburtu dabe.*

[L.Z.] Zure azalpena aintzat hartuz, zuzenduko dogu gure idazkera, nahiz eta entzulearentzat (liturgiako partaidea-

rentzat) ezertxo be aldatuko ez dan. Eta pluralean, “hareek gizonareek” idatziko zeunke?

[I.] *Izen bokati boak mugagabez markatze hori be moda barrikoa da, euskal telesailetan eta entzuten dana, baina ezetarikoa sustrai bakoa izen neutroakaz.*

[L.Z.] Oinarrizko testua egin genduanon arteko inortxok ez eban izan ezelango eragozpenik izen bokati boak mugagabez markatzeko, eta erabili dogun moduan mantentzeko asmoa daukagu. Ez dozuz ikusi Irakurgaiak A.B.C. / Kerexeta / Itun Berria 1980 / Irakurgaiak 1988 / Apaolaza 1994 / Elizen arteko Biblia 1994? Egizu, mesedez, ahalegingintxu hori.

[I.] *Soziatibo kasurako -rekin atzizkia bultzatu dau eta -gaz bizkaierarena baztertu. [...]. Batzuetan -gaz be irristatu jake horraitino.*

[L.Z.] Hona hemen bilaketa handiak egiten ibili barik Mateoren araberrako Ebanjelioan agertzen diran forma batzuk (beste ebanjelarietan be beste horrenbeste aurkitu ahal izango dituzu).

Neugaz / senideagaz / arerioagaz / beragaz / Jesusegaz / ikasleekaz / predikazinoagaz / beragaz / erreinuagaz / sareagaz / aitagaz / hondarrekaz / morroiekaz / lagunagaz / mahasti-nagusiagaz / honegaz / alargunagaz / alkarregaz / neskatilekaz / nigaz / neugaz / hagaz.

Ez dozu uste “irristada” hutsak izateko askotxo dirana? Zerk eragin ete deutso zure buruari aurrekoa ez ikusteko, eta -gaz baztertu egin dogula merketxu esateko?

Ia berrogeita hamar urte joan dira Eleizbarruti-arteko Liturgi-Euskeratzaile Taldean Mezaren Egunerokoa, bateratua, osotu zanetik. Harrezkero, asko eta asko dira Bizkaia osoan zehar, milaka egunero edo astero, “Jauna zuekin” entzun eta “Eta zure Espirituarekin” erantzuten ohituta

dagozan bizkaitarrak, eta “zurekin eta Espiritu Santuarekin batean” amaitzen diran otoitzei “amen” erantzuten deutesiak. Askok egunero entzuten dabe “Aita Santuarekin, gure Artzainarekin...Eleiz-gizon guztiarekin..., zure Semearekin..., Maria dohatsuarekin, apostolu santuekin, zure adiskide izan diran santuekin..., eurekin..., Honekin eta Honengan..., Espiritu Santuarekin batean...”. Ez da, ba, ezelan be arrotza eta desezaguna **-rekin** forma gure artean. Eta, nahiz eta Bizkaiko eskualderik gehienetan **-gaz** izan formarik erabiliena, **-rekin** be ez ete da ba geurea beste eskualde batzuetan, eta ez ete da geure bihurtu azken hamarkadetan?

[I.] *Motibatiboan be **-gaitik** irakurri dogu, bizk. **-gaitik** obidauen lekuan.*

[L.Z] Txitean-pitean ikusi zeinke **-gaitik**. Adibidez, 17. orrialdean:

Lurragaitik / zeruagaitik / Jerusalemengaitik / buruagaitik.

Beste horrenbeste 91. orrialdean, (eta beste askotan):

Egiteagaitik / tenpluagaitik (3tan) / urregaitik / altareagaitik (3 bider) / opariagaitik / guztiagaitik / Jainkoagaitik / zeruagaitik / tronuagaitik, dagoanagaitik.

Zelan euki leike begi hain zorrotza **-gaitik** bat ikusteko eta jarraian itsu gelditu txitean-pitean ikus leitekezan hainbeste **-gaitik** ez ikusteko? Ulertezina egiten jat. Izan be, zenbat gura **-gaz** eta **-gaitik** ez ikusteko, ebanjelioetan agertzen dan “bihotzeko itsukeria” ete dago tartean? Ez neuke holarik pentsatu be egin gura.

[I.] ***Gaurdanik** ekialdeko egitura da, eta bizkaieraz badauka ordaina: gaurganik (edo gurago bada, gaurgandik).*

[L.Z.] Gamizen “gaurgandik” esaten da eta holan ikasi neban nik txikitan; halan be, iturrian *gaurdanik* egotean ez do-

gu zuzendu, ez deuskulako ezelango arazorik sortzen huskeria txiki horrek, ez ulertzeko eta ezta esateko be.

[I.] *Aditz morfologiara etorrita, zer-nori-nork egituran **eutson, deutsozu, deutsodan** erakoak darabilz, Kerexetak Azkueri jarraituz darabilen bide beretsutik, tradizino eta bizkaiera arautuko **eusan, deusazu** erak bazter lagata. [...]. ...zertara jo atzera Azkueren gramatika logikazalera?*

[L.Z.] Bai berba egitean eta baita idazterakoan be, biak erabil-tzen dira eta guk biak onartzen doguz arazo barik. Dana dala, nik, pekatari honek, apal-apal autortu behar deusut ez dodala sekula irakurri Azkueren “gramatika logikazalea”, zuk haren menpeko eta jarraitzaile nazala ziurtatu arren.

[I.] *Adizki aoristoen zer-nork jokoan be, (ikus) **dagizun**, (izan ez) **dagidan**, emon **begio** erakoak baino ez ete zan hobe **daizun, daidan, beio** erakoak erabiltea, askoz zaba-lago dabilzanak?*

[L.Z.] Zabalago ibiltzeak beti holan erabili beharra eskatzen dau ala? Biak ondo badagoz, askatasuna beharko dogu ba-ta nahiz bestea erabiltzeko. Horrez gain, badago beste arra-zoirik **-GI-** hori ez baztertzeko, liturgian behintzat. Begira! Mezaren Egunerokoa egin zanean euskal musikalariei es-katu jaken letra hari doinua jar egioela. Halan, esate bate-rako “egin dezagun otoitz” eta “atera gaitzazu, Jauna”ri doi-nua ipini eutsienez, guk, bizkaitarrok, egokitu egin behar genduan geure letrea, ahal izanik silaba kopuru berbera jagonez. Halandaze, “**egin daGigun otoitz**” eta “**atara gaGizuz, Jauna**” idatzi genduzan, bidezkoa zanez. Eta holan jarraitzen dogu.

[I.] *Abalerazkoetan (jakin) **dagiket** oraineko abalera adizki-etara joten dabe, bizkaieraz askoz ezagunagoak diran **nei** edo **neike** albora itxita.*

[L.Z.] Egia da oraineko ahalerak onartzen doguzana eta erabili doguzana: halan be, ez doguz laga besteak alde batera, eta ezin ukatu zeinke hor agertzen dirana. Adibidez:

Jaio leiteke / sartu ete leiteke / gertatu leiteke / ezin leiteke ezer be egin / zelan egin leike / edegi ete leikez / idatzi leitekez / ezin leikie barau egin / ezin leiteke inor sartu / nor salbatu leiteke / ezin leiteke izan / nor itzi leike / nor salbatu leiteke, orduan? / ezin leitekez hil / urten leike ezerk onik.

Guk biak onartzen doguz eta erabiltzen doguz, zabaltasunez. Ala orainekoak kendu eta ezabatu egin behar ete dira betiko euskal aditzetik eta euskal hizkuntzatik? Ni ez nengoke sekula horren alde. Hasieran “daGiket” eta “leGike” idazten genduan; baina gerora kendu egin deutsiegu “G” ahalerazkoei, “daiket” eta “leike” formak erabiliz.

[I.] *Aditz trinko batzuk, dino erakoak, **ba-** aurrizkiaz markatu ditue sistematikoki, galdegai bihurtu gurarik, benetako galdegaia ondoren datorren konpletiboa dan kasuetan be. Halan: eta badinotsuet ez nozuela ikusiko, barik eta hau esango dozuen arte (Mt 23,38).*

[L.Z.] Nondik nora eta zertarako atara dozu azalpen hori? Nik baieztapena sendotze aldera erabili dot baliabide hori. Izan be, jatorrizko testuan, grekoan, ez da esaten “lego ymin” bakarrik, “lego gar ymin” baino. Eta zuk aitatzen dozun “hor” hitzak ez dau euskeratzen ezelan be jatorrizko testuan agertzen dan “**gar**”. “Lego gar ymin” ebanjelioetan sarri agertzen dan “amen, lego ymin” eta “amen, amen lego ymin” espresinoen bidetik gertu egon leiteke. Eta azken honeek “benetan dinotsuet” eta “bene-benetan dinotsuet” euskeratu doguz.

[I.] *Aditzizenetan, bizk. “-ten” ebaten diranak “-tzen” bihurtu ditue, batu eredura jo gurean: eregitzen, etortzeko, hiltzen, iragartzen eta ez eregiten, etorteko, bilten, iragarten.*

[L.Z.] Bai, holan jokatu dogu eta aukera hori mantentzea da gure asmoa, eta euskara batuak “-tzen” ebaten dauanean geuk be onartzea. Ez dogu uste horrek aparteko kalterik ekarriko deuskunik geure bizkaiera babesteko.

[I.] *Aditz konposatuaren bidez aspektu burutua edo ekintza bat amaiturik dagoala adierazoteko, ekialdeko hizkeretan “joana da” esaten dana, “joanda dago” esaten dogu sartaldean. Bertsino honetan, EaB ereduari men eginda seguruena, ekialdekora jotzen dabe sarri. EaBe: Ikasleak birira joanak ziren (Jn 4,7-8), JKE: Ikasleak urira joanak ziran. Ez ete zan gozoago bizkaitarren belarrientzat: joanda egozan? Beste adibide bat: Zazpietariko zeinen emazte izango da, ze, danena izana zan (Mt 22,27). Bizkaieradun batek beste era batera adierazoko leuke hori.*

[L.Z.] Gauza bera ete da beti? Lehenengo adibideari jarraian jarri deusazu ordaina; bigarrenari, ostera, ez. Ez ete dago aparteko ñabardurarik hainbat esalditan? Eta zer galtzen dau bizkaierak ekialdekoa onartzen badogu?

EaB ereduari men egin deusagula dinozu. Behin eta barriro argitu dodanez, hemen be ez deusagu men egin EaBri, geuk eleizbarruti-arteke Liturgi-Euskeratzaile Taldeak egin da geunkan itzulpenari baino.

[I.] *Egitura zalantzazkoak dira beste honetarikoak be: Babiloniako **erbestealdi ostean** (Mt 1,12), erbestealdiaren ostean toketan zan, aurretik Babiloniako izenlaguna eukirik.*

[L.Z.] Zuk zeure artikuluan “estilo jatorraren aldetik” gorapartzun dozun guk laurogeiko hamarkadan egindako “Irakurgaiak” liburuan (1988) eta Kerexetarengan “erbestealdi ondoren” agertzen da. Dana dala, hemen be guk, aurretiaz geuk batuz eginda geunkan itzulpen barriari (Erroman dagoanari) jarraitzen deusagu.

[I.]. *Mende perpausetan azertuz jo dabe kausazkoetan, esaterako. "Ze" kausazko aurre-bitzaz baliatzeaz itu-itudan jo dabela esango neuke. Sarritan darabile eta txito egoki. Kausazko egitura batzuk eta euren esangurak testuan ondoen josteko modua sarritan.[...].- Ez dakit, ostera, "ze" aurre-marka hori koma barruan zergaitik besitu daben. Aurrean bai, baina atzean ez leuke ezer eroan behar, sarriera emoten deutsan kausazko perpausa ez bada.*

[L.Z.] Tira! Zeozer ondo egin dogunean sikeran. Ba, ez pentsatu erraz hartutako erabagia izan danik. Osoan bi-dezkozat jo arren, bagenkian askoren gustokoa ez zana izango, eta kritikak leporatuko genduzala uste genduan. Izan be, "ZORIONTASUNAK" adibidez beste era batera entzuten ohituta dago jente asko, eta urteetan gainera: "Zorionekoak gogoz behartsu diranak: eurena dabe-eta zeruetako Erreinua". "Zorionekoak zuzentasunaren gosegarri diranak: asetuak izango dira-eta". Halanda ze, bide barri honek aurkariak izango ebazalako geunkan. Eskertzen dogu azertuz jo dogula baderitxozu.

Gero, komaren arloak badauka bere azalpen bidea. Izan be, liturgiako gure liburuetan preminazkoa baino hainbat ugariagoa izan ohi da puntuazinoa (ik. Irizar Arabaolaza Ramon, "La traducción del leccionario litúrgico en el contexto de la traducción bíblica general": *"Un elemento menor, pero en absoluto desdeñable, es el cuidado de la puntuación, que tiende a ser más abundante que la estrictamente necesaria; así se ponen de relieve las pausas lógicas del discurso (y de la lectura). Y sobre todo la comprobación en la fase de producción del texto de su adecuación a la lectura-proclamación pública"*, 28. or.). Era horretan irakurleari sentidua emonez irakurri dagian laguntza eskeini gura deutsagu, eta entzuleak be errazago bereganatu leike, entzun ahala, esaten jakona.

[I.]. *Denporazko mende-perpausetan “-larik” atzizkidun adizkiak agiri dira behin baino sarriago, “-la” atzizkia obi darabilgun lekuan. Halan: abade-zerbitzua egiten ebilelarik (Lk 1,8). Bizkaieraz, bai tradizioan, bai berbaz, “ebilela” esango genduke holakoetan.*

[L.Z.] Bai. Arrazoi osoa daukazu. Halan be, ez dogu uste noiz-behinka bizkaieran be onartu ezinekoa danik. Ala ezinbestekotzat jo behar dogu holako huskeria be baztertzea bizkaiera garbi eta kutsadura barik jagoteko? Kantuetan, adibidez, ez deusku arazorik sortzen, bizkaitar hutsek jardun arren: “Iruten ari nuzu... ardura dudalarik, ardura dudalarik”. “Maitatua sobera nintzelarik...”. “Agur Zuberua..., sorlekua utzirik gazte nintzalarik”. Dana dala, banaka batzutan azaltzen da -larik eta gehiengo ikaragarrian “-la”, beste barik. Eta gogoan izan beharko geunke geure “MEZA LIBURUA”n, bizkaierazkoan (Bilbao 1984) behin baino gehiagotan sartu genduala -larik. Ikusi, adibidez: “ezagutzen dogularik” (314 or.), “artu daualarik” (318 or.), “zalarik” (469 or.), “egiten dogularik” (585 or.), “ospatzen dogularik” (601 or. Eta 640 or.), “seinale diralarik” (667 or.), “biurtzen zalarik” (748 or.). Horreek onartuz, ez dogu uste bizkaieraren kontrako pekatu astunean jausten garanik.

Lexiko eredia

[I.]. *Bizkaierazko bertsinoa izanik, agiri diran hitz edo hitz-aldaera askotan be ezagun dau EaBren testuaganako obendura. Hitz batek bizkaieraz eta batua azalduko bada, behar baino sarriago, baturako obentzen da behar baino sarriago.*

[L.Z.] Oinarrizko aurrean geunkan testua batueraz egotean, baleiteke testu horretara makurtzea, gehiegitsu beharbada. Dana dala, hemen be ez gara makurtu EaBren eredia, geure oinarrizko testura baino.

[I.] **“Nazioa”** *darabile*, ez *“nazinoa”*, *bizkaierak erderako* *“-iōn” guztiak “ino” egiten dituanean.*

[L.Z.] Ihes egin deusku. Ikusi zeinkenez, “nazino” be badarabilgu eta gehiagotan gainera (ik Lk 21,10 “nazinoa nazinoaren aurka”). Eta neke handi barik ikusi zeinkez: kontribuzino, predikazino, madarikazino, kondenazino, burutazino.

Ez da bidezko, edo nik holan deritxot behintzat, **nazio** behin ikusita beste barik, hori opzino eta lege bihurtu dogula esatea.

[I.] *Eskuma edo eskoi (eskoe) bizk. aldaeraren ordez “**eskuin**” darabil: “nire seme bi boneek jesarri daitezala zure erreinuan bata zure eskuinean eta bestea zure ezkerrean”.*

[L.Z.] Bai, egia da. Ihes egin deuskue “eskuin” batek edo bik. Baina irakurtzen jarraitu ezker ezin ukatu izango dozu beste aldera jo dogula. Ik. Mt 27,38: eskuman. Mk 10,37: eskuman. Mk 10,40: eskoi-ezkerretan. Lk 23,33: eskumaldean. Eta halan be ezin ahaztu 1969tik hona “Jesus Jau-na, gure alde otoitz egiteko, Aitaren eskui-aldean (sic) zaituguna” eta Kredoan “Aitaren eskui-aldean jarririk dago” gure eleizbarrutiko parroketan egunero esaten eta kantatzen dihardugula (**Mezaren Egunerokoa**, Erroman onetsia: “Confirmatur interpretatio vasconica novi Ordinis missae, die 24 oct. 1969. Sacra Congregatio pro cultu divino, Prot. N. 1412/69).

Dana dala, zuk guk egindako “aukera” modura aitatzen dozuz forma batzuk: **-zio**, **-gatik**, **eskuin**. Ebanjelioen liburua osorik irakurri ezker, argi be argi geratzen da ez dirana izan gure opzino. Gertatu dana beste hau da: beti be ez gara argi eta zuhur egoten, eta aurrean dogun testua euskara batuan egotean, “aliquando bonus dormitat Homerus”, eta banakaren batzuk bizkaieratu barik geratu dira. Ez dago beste misteriorik.

[I.] *Sinonimoak izanik “**handinabia**” eta “handigurea”, eta bigarren hau askoz sustraituagoa bizkaieraz, JKE-k “handinabia” (Mt 20,20) hautatu dau.*

[L.Z.] Egia da “handinahia” jarri doguna, oinarrizkoan agertzen zan moduan. Ez dogu ikusi arazo modurik aurretik egoana onartzeko. Ezinbestezkoa ete zan “handigurea” ipintzea? Zenbat urte daroa Bizkaiko herriak (ia bost hamarkada) “egin bedi zure nahia” esaten eta kantatzen? Liburuan zehar behin baino gehiagotan ikusi zeinke “nahia”, baina horrek ez dau esan gura “gura” baztertu dogunik. Adibide modura, horra hor San Joanen araberako ebanjelioan agertzen diran “**gura**” batzuk: gurago izan / adoratzaileak gura ditu / zer gura eban / gura ete dozu / ez dozue etorri gura / eroan gura ebela / hartu gura izan eben / alde egin gura dozue / ez eban ibili gura / ezagutzera emon gura dauanak / hil gura dabena / Joan gura ete dau / hartu gura eben / ni hil guran / onartu gura ez dozuelako / Aitaren gogoa gura dozue egin / egin gura deustazue / hartu gura izan eben / egin gura izan eutsuen / gura dozue askatzea / ez eben gura / gurako ez dozun lekura / gelditzea gura badot... Beste ebanjelarietan be zenbat gura “gura” aurkituko dozu.

Gogoeta modura

Derioko ibilbidean hasierarik ikur moduko jarreraren agerpen izan zan “baturantz” esapideak gaur be indarrean irautea gurako neuke. Baturantz urrats barri batzuk emoteak ez leuskio kalte handirik ekarriko bizkaierari, ugari berba egiten eta idazten jarraituko bagendu. Hizkuntzak eta hizkerak bizia dauke, eta bizikidetzak arauak behar ditu, baina araez gain hartu-emonakaz bizkortzen eta aberasten da egiazko alkarbizitza, baita hizkuntzan be.

1969an hartu neban nik “bateoa” itzulpen munduan, On Manuel Lekuonagaz eta Mikel Zarategaz “Eskolarako Katezismoak” (erderaz orduan halan deitzen ziran, nahiz eta benetako katezismoak ez izan) euskeratzeari ekin geuntsanean. Mikel eta biok hamabostero joaten ginan Donostiako Seminaria, eta han ekiten geuntsan, goiz eta arratsalde, jo eta ke.

Gerora, Kerexetaren “Alkartasun Barria” liburuko sarrerak eta beranduago “Euskal Biblia”ren liburu guztien sarrerak idatzi nebazan D. Jaimeren eskariz (nahiz eta berak “grafia” bere erara moldatu). Azken hamarkadetan eten barik lan egin dot Eleizbarruti-arteko Liturgi-Euskeratzaile Taldean, Elizen arteko Bibliaren itzulpenean, “Euskal Baliabideak” taldean, Katekesirako eta Liturgiarako baliabide guztien itzulpenetan eta, aparteko eran, neure eskutik eta azterketatik pasatuz argitaratu dira (batuaz eta bizkaieraz) Eleizbarruti-arteko Hautzaroko eta Helduen Katekesia ibilbideak, euren kreazi-noan be partaide izanik, Bilbo Eleizbarrutiko Gotzainaren Katekesirako Ordezkarari modura. 2013an Eleizbarrutiko Euskera Zerbitzuko zuzendari izendatu ninduen.

Derioko Udako Ikastaroetan hasierarik izan naz laguntzaile eta bigarren urterik gora urteetan irakasle. Aurretiaz, inoiz, abadegai zinala, filosofia ikasketak egiten zengozanean, zeure irakasle be bai?

Idatz eta Mintz aldizkarirako be behin baino sarriago idatzi izan dot, bertako arduradunen eskariei erantzuna emonez. Beste jarrerarik eta jokaera zabalagorik eta hurkoagorik itxaron neikean nik? Zoritxarrez ez da holakorik gertatu. Tamalgarrria?

Zorroztasuna eta zehaztasuna oso onak eta beharrezkoak dira, eta nire ikasle ohiek badauke horren barri eta badakie zeozor horretaz. Baina malgutasunak eta askatasunak be euren lekua behar dabe. Geureari eta barrukoari begira egote-

tik kanpokoia be ikusi eta aintzat hartzeak, kanpokoagaz eta besteenakaz geurea aberastera eroaten gaitue. Labayru Fundazio ohoragarriaz eta eskertu beharrekoaz kanpo be bada bizkaierarik, eta, akatsen bat gorabehera, bada baita bizkaieraz duintasunez edo txukun antzean idazten dauanik be. Bejondeiela!

Artikuluaren azken parrafoa irakurri dodanean, harako gure Mikel Zarateren **“Bestelan ondo baina, ez?”** bururatu jat behingoan: golpea bekokian, autoa ezertarako ez dala, den-dea hutsik lapurretan egin deusielako, seme zaharra gaixorik geroago eta txarrago, beste semeak alde egin etxetik, emazteak dibortzioa eskatu... Bestelan ondo baina, ez? Bai, bai, bestelan... oso ondo! (Bilbo irribarrez, 77.or.).

Aurreko zaparrada luzearen ostean, sei lerrotako argiunea egin dozu itzulpena maila onekoa dala autortzeko, eta jarraian gehitzen dozu:

“Zoriontzekoa, danari begiratuta, kritikak gorabehera. On beharrez eginak dira”. Egin dozun kritika eta erabili dozun modua ikusita, inor gitxik autortuko dau *“on beharrez eginak dira”* azken esaldi horren sinesgarritasuna. Niri neuri gatx egiten jat, benetan. Dana dala, sinistu egin gura dot zure autor-mena, harako ebanjelioko berbak neure eginez: *“Sinistu gura dot! Lagundu sinisbako boni!”* (Mk 9,24).

Artikulua idatzi aurretik informazinoa zehatz eskuratu bazendu edo nigaz berba egin bazendu, oker-ulertuetan ez zinan jausiko, eta kritika argiagoa, neurritsuagoa eta zuzenagoa egingo zenduan, duda barik.

Kontuan hartzen doguz zure erreguak, nahiz eta beti ez jarraitu. Zure erreguak erregu, neuk be gurako neuke zugan, zeure artikuluan aitatzten dozun malgutasuna, non eta euskalkian, eta noiz eta euskara batuak gure artean bide luzea egin dauanean, bizkaieraz berba egiten eta idazten dogunontzat

be, bai orain eta bai gerora, onuragarria eta aberasgarria izango dalakoan nagoalako.

Gauza batzuk argitze aldera esanak esanda, nire izena ezelan be estaldu barik eta asaskaldi askatzailearen ostean, nire aldetik behintzat lehengo bestean lagun, bizkaieraren eta euskeraren alde lan egiten jarraitzeko prest.

Lontzo Zugazaga